

УДК 336.1:336.773.(477.53)

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕМСЬКИМИ УСТАНОВАМИ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ СКЛАДІВ

Л. М. Крот

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна.

E-mail: vikolo07@mail.ru.

Проаналізовано діяльність земських установ Лівобережної України в напрямку створення та забезпечення функціонування сільськогосподарських складів. Особливу увагу приділено фінансуванню органами місцевого самоврядування роботи названих установ. Доведено їх позитивний вплив на селянські господарства та можливості придбати знаряддя праці та техніку за доступними цінами. Наголошено, що завдяки роботі земств на початку ХХ століття сільськогосподарські склади існували в кожному повіті. Відзначено те, що в подальшому вони стали основою для створення прокатних пунктів, що сприяло поліпшенню технічного забезпечення селянських господарств.

Ключові слова: земства, фінансування, кредитування, земські сільськогосподарські склади, селяни.

ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗЕМСКИМИ УЧРЕЖДЕНИЯМИ ЛЕВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ СКЛАДОВ

Л. Н. Крот

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина.

E-mail: vikolo07@mail.ru.

Проанализирована деятельность земских учреждений Левобережной Украины в направлении создания и обеспечения функционирования сельскохозяйственных складов. Особенное внимание уделено финансированию органами местного самоуправления деятельности названных учреждений. Доказано их положительное влияние на крестьянские хозяйства и возможности приобретения орудий труда и техники по доступным ценам. Обращено внимание на то, что благодаря деятельности земств в начале ХХ столетия сельскохозяйственные склады существовали в каждом уезде. Также отмечено, что в дальнейшем они стали основой для создания прокатных пунктов, что содействовало улучшению технического обеспечения крестьянских хозяйств.

Ключевые слова: земства, финансирование, кредитование, земские сельскохозяйственные склады, крестьяне.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Сталий розвиток і стабільне зростання аграрної сфери економіки України та продовольчу безпеку може забезпечити аграрне виробництво, що ґрунтується на збалансованому використанні земельних

ресурсів, відбувається під впливом природних та економічних факторів. Перспективи сталого розвитку аграрних підприємств потребують формування нового бачення взаємозв'язку та комбінацій факторів розвитку економічного, соціального, технологічного, правового, управлінського характеру [1]. В умовах ринкових відносин сучасний стан інженерно-технічного забезпечення не завжди спроможний задовольнити технологічні потреби сільськогосподарських товаровиробників у машинах, обладнанні, устаткуванні та технічному обслуговуванні. Рівень технічного оснащення аграрних підприємств значно погіршився за критичного стану вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та домінування імпорту сільськогосподарської техніки. Загалом ринок матеріально-технічних ресурсів формується на основі попиту і пропозиції. Попит визначається як технологіями вирощування сільськогосподарських культур, так і економічними можливостями аграрних підприємств. Купівельна спроможність підприємств на придбання техніки щорічно складає лише 5–7 млрд. грн. при ємності ринку 22–28 млрд. грн. щороку, тобто покривається технологічна потреба лише на 15–20 %. Більшості аграрних підприємств придбання сучасної техніки та комбінованих машин практично недоступно [2]. Тому проблема забезпечення агроформувань сучасною технікою є доволі актуальною в сьогоднішній Україні. Сприяти її вирішенню може регіональна влада. Приклад земств, які діяли в Російській імперії, засвідчує, що органи місцевого самоврядування здатні вирішити проблему забезпечення селянських господарств більш досконалими знаряддями праці і сучасною технікою. На цю думку нашої діяльність земських сільськогосподарських складів. Вони стали виникати у 80-х рр. XIX століття і проіснували до революції 1917 року. Їх діяльність досліджували Б. Веселовський [3], С. Велецький [4], А. Гаршин [5], Л. Падалка [6] та інші.

Метою роботи є дослідження та аналіз фінансово-економічного забезпечення земствами Лівобережної України діяльності сільськогосподарських складів.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Земські установи виникли в Російській імперії в 1864 р. Це були перші органи місцевого самоврядування, до яких обиралися люди різних станів. Одним з їхніх завдань була турбота про розвиток сільського господарства. Серед причин бідності аграріїв називали не тільки безземелля, але й середньовічні способи ведення господарства. Німецькі селяни, які володіли приблизно такою ж кількістю землі, як і українські, могли повністю забезпечити себе продуктами харчування, бо вони використовували сучасну техніку та добрива, тому земства поставили собі за мету допомогти землеробам у придбанні більш досконалих знарядь праці.

Їх заходи щодо розповсюдження сільськогосподарських знарядь беруть свій початок з середини 60-х рр. XIX ст., однак найбільш масового характеру вони набули лише з другої половини 90-х рр. XIX ст.

У Полтавському губернському земстві вперше питання створення сільськогосподарських складів було підняте в 1883 р. Попечитель ради Дігтярівського ремісничого училища з метою ознайомлення учнів з кращими

зразками землеробських знарядь пропонував влаштувати склад при училищі [7]. Земські губернські збори дали дозвіл на цей захід. Таким чином, було покладено початок організації сільськогосподарських складів в Полтавській губ. Однак більш широкого розмаху ця справа набуває в кінці 80-х на початку 90-х рр. XIX ст. У 1888 р. секретар Полтавського сільськогосподарського товариства А. Леонт'єв підняв питання про необхідність створення довідкової контори та складу сільськогосподарських знарядь. Було вирішено прохати губернські земські збори надати товариству кредит в сумі 10000 крб. для облаштування складу [7].

Гласні Полтавського губернського земства підтримали це клопотання, визнавши його «в принципі дуже бажаним» [7]. Проект статуту сільськогосподарського складу передали на обговорення повітовим земським зборам. У ньому, зокрема, наголошувалось, що «склад ставить собі за мету налагодити відносини з фірмами, які виробляють сільськогосподарське знаряддя і машини, якість яких загально визнана і отримувати вироби безпосередньо від них на комісійні» [7]. Довідкова контора зобов'язувалась інформувати сільськогосподарських виробників про ціни на продукцію та про все, що стосується якості сільськогосподарських знарядь. Більшість органів місцевого самоврядування підтримали ідею відкриття сільськогосподарських складів, проти виступило лише Кобеляцьке повітове земство [7].

У 1891 р. Полтавське, Хорольське й Миргородське повітові земства звернулися з клопотанням до губернських земських зборів виділити першому 5000 крб., а решті – по 3000 крб. кредиту для налагодження діяльності складів сільськогосподарських знарядь.

При обговоренні цього питання губернський гласний В. Мезенцев висловив пропозицію надати позики всім повітовим земствам, що бажають влаштувати або мають сільськогосподарські склади. Полтавські губернські збори постановили: «...надати всім земствам безвідсоткову позику із коштів губернського земства для облаштування повітових складів землеробських знарядь і машин в 3000 крб. на кожний повіт, за виключенням Полтавського, позика якому може бути збільшена до 5000 крб.» [7].

Вищесказане яскраво свідчить про те, що земство активно підтримувало ідею створення сільськогосподарських складів в кожному повіті, надаючи їм безвідсотковий кредит.

Перший земський сільськогосподарський склад було відкрито в Полтавському повіті восени 1886 р. Наступного року його операції досягли 5000 крб. Великою популярністю серед селян користувалися коси та плуги. Перші, випсані в кількості 1000 шт., були розпродані протягом двох тижнів, не задовольнивши потреб всіх бажаючих покупців. Аналогічна ситуація повторилася і з плугами Сакка, яких протягом першого року було продано більше 150 шт., і, на думку управи, розійшлося б ще стільки, якби були на складі. В інших повітах ситуація була аналогічною [4].

Причина такого успіху проста – земські сільськогосподарські склади продавали свої товари практично за ціною виробника, що робило їх доступними

для багатьох селян. Наскільки вони здешевили продукцію, можна переконатись на такому прикладі: одна коса коштувала на сільськогосподарському складі 50 копійок, а місцеві торговці-посередники продавали її по 1 крб. а то й по 1,2 крб. [4]. До того ж на складі можна було взяти товар у кредит, заплативши за нього половину, а то й третину вартості. За активної підтримки земств сільськогосподарські склади в Полтавській губернії на кінець XIX ст. функціонували в кожному повіті. Про динаміку їхнього розвитку свідчить табл. 1, яку складено на основі даних, отриманих з праці Б. Веселовського «История земства».

Таблиця 1 – Динаміка поширення сільськогосподарських складів у Полтавській губернії [3]

Земства	1885	1890	1895	1898	1904
Полтавське	1	4	15	15	15
Харківське			2	6	10
Чернігівське			8	13	14

Таким чином, процес виникнення та діяльності мережі сільськогосподарських складів найраніше в Лівобережній Україні розпочався на Полтавщині, трохи згодом до нього підключились Харківська та Чернігівська губернії.

При цьому, слід підкреслити, що на Чернігівщині сільськогосподарські склади у період 1895 р. існували вже в кількох повітах, зокрема у Новгород-Сіверському сільськогосподарський склад діяв з 1894 р. і мав обіговий капітал в сумі 1000 крб. Того ж 1894 р. розпочав свою роботу сільськогосподарський склад при Городянському земстві, на його утримання було виділено 300 крб. В 1895 р. аналогічні заклади стали функціонувати в Борзенському, Конотопському, Кролевецькому, Новозибківському повітах [5, 8]. Про їхні обігові кошти можна довідатись з табл. 2.

Таблиця 2 – Дані про обігові кошти сільськогосподарських складів Чернігівської губернії за 1896 р. [8]

Повіт	Обіг капіталу, крб.
Борзенський	1500
Городянський	1000
Конотопський	3000
Кролевецький	1500
Новгород-Сіверський	500
Новозибківський	500
Ніжинський	1000
Остерський	1000
Суражський	1000

Значну увагу діяльності сільськогосподарських складів приділяли й інші повітові земства Чернігівської губернії. Так, у 1897 р. Городянське земство відкрило додатковий кредит в 1500 крб. із запасного капіталу для розширення обігу складу і надало управі право кредитувати із сільськогосподарського складу всіх платників земського збору, встановивши максимальний розмір кредиту одній особі не більше 100 крб. терміном, що не перевищує шести місяців [8].

Кролевецьке земство того ж року збільшило обігові кошти складу на 5000 крб. і вирішило на сільськогосподарському складі запровадити продаж та купівлю якісного насіння. Було також надано право користування кредитом до 300 крб. складу кожному земському платнику. Земська управа отримала можливість самостійно визначати кредитоспроможність покупців в кожному окремому випадку [8].

У 1899 р. Городянське повітове земство прийняло постанову звернутися з клопотанням до губернського земства про заснування при управі сільськогосподарського бюро для виписки на повітові сільськогосподарські склади знарядь, машин та насіння. Було вирішено відкрити у повіті п'ять відділень складу на комісійних засадах. Також було затверджено правила користування кредитом. Для землевласників кредит надавався під вексель в розмірі суми, яка не перевищує суми річних земських платежів поземельного збору, якщо недоїмка та пеня не перевищує платежів одного року; селянським товариствам – не більше 3 крб. на двір на основі кругової поруки; селянам – домовласникам – не більше 15 крб. за поручительством двох домогосподарів, засвідченим волосним правлінням. Кредит надавався за згодою управи терміном до одного року під 6% річних після внесення покупцем застави 25% від вартості кредитованого товару [8].

Того ж 1899 р. Ніжинське повітове земство постановило налагодити відносини з Орловським земством для виписки сільськогосподарських знарядь та машин. Вони вирішили відраховувати 3 % з того товару, який буде придбаний за посередництвом Орловського бюро на його користь. Було прийняте рішення відрядити в Орел свого представника [8]. Аналогічну постанову прийняло і Новозибківське повітове земство. Отже, вони приєднались до акції, що започаткувало Орловське губернське земство із спільної закупки сільськогосподарських знарядь безпосередньо на заводах. Перша операція такого роду відбулася в 1899 р. за ініціативою Орловського губернського земства, на суму 90000 крб. для 40 земств центрального регіону [3].

Спільна закупка земствами сільськогосподарських знарядь мала всі переваги великих замовлень.

По-перше, вона давала можливість схилити фабрикантів до безпосередніх відносин із земствами, так як ті, що ухилялись, могли бути обійдені замовленнями. Ризик втратити привабливого клієнта змушував підприємців-виробників йти назустріч побажанням земств і ставитись до них з великою увагою.

По-друге, це давало можливість завдяки великим замовленням добитись

поступок і пільг у кредиті.

По-третє, це відкривало можливість надавати складам товар за однаковою ціною, незалежно від розміру замовлення кожного.

По-четверте, земства отримали можливість налагодити безпосередні відносини з американськими та англійськими фірмами, змусили їх конкурувати з іншими європейськими підприємствами.

Практика вже перших об'єднаних закупок підтвердила зазначені вище переваги такого кооперування. Наприклад, в 1900 р. фірма «Работнік» знизила ціну плугів з 24 крб. 80 коп. до 24 крб.70 коп. Якщо взяти до уваги, що в 1900 р. усі заводи взагалі підвищили ціну на 10 %, то зазначена знижка була досить відчутною [3].

Таким чином, у галузі організації сільськогосподарських складів повітовими і губернськими земствами була проведена значна робота. В кінці ХІХ–на початку ХХ ст. вони стали тим напрямом діяльності, в який земства вклали чи не найбільше коштів та зусиль. На численних прикладах ми пересвідчуємось, що земства після організації в своїх повітах сільськогосподарських складів дбали про те, щоб удосконалити та розвинути їхню діяльність. При цьому слід зазначити, що з кожним роком збільшувались обігові кошти цих закладів.

Крім того, земства поступово запроваджували кредитування товарами із складів на привабливих умовах. Згодом вони влаштовували філії сільськогосподарських складів при волостях або в інших торгових і багатонаселених пунктах повіту, наближаючи таким чином товар безпосередньо до селян. І нарешті, земства здійснювали будівництво для складів спеціальних приміщень, збільшували штат працівників.

Аналіз діяльності більшості сільськогосподарських складів свідчить про те, що вони досить швидко стали життєздатними і розпочали своє активне зростання. І це не випадково, адже вони пропонували населенню необхідні в господарстві предмети високої якості і за доступною ціною. Тому, безумовно, такі склади користувалися популярністю і симпатіями у населення, яке вбачало в них суттєву користь. Проте, масштаби і якість діяльності сільськогосподарських складів різних повітових земств була неоднаковою. І в цьому ми можемо пересвідчитись, проаналізувавши цифрові дані щодо проданих у 1903 р. товарів, які викладені в табл. 3.

Таблиця 3 – Зведені дані щодо сум товарів, проданих сільськогосподарськими складами Чернігівської губернії в 1903 р. [8]

Повіт	Обіговий капітал, крб.	Обіг/Сума, на яку продано товарів
1	2	3
Борзенський	–	17549
Глухівський	2000	24788,33
Городнянський	16532,48	53295,65
Козелецький	5000	7027,77
Конотопський	14000	33916

Продовження табл. 3

1	2	3
Кролевецький	?	?
Мглинський	400	1071,33
Ніжинський	6000	25917,69
Новгородсіверський	4500	4499,85
Новозибківський	–	4295,44
Остерський	2750	2106,45
Сосницький	3290	999,13
Стародубський	3517,8	13580,8
Суражський	1000	639,53
Чернігівський	7682	4311,52

Як бачимо, діяльність повітових земських складів Чернігівської губернії була досить різноманітною. Найбільш успішно функціонував сільськогосподарський склад у Городянському повіті, а найгірші показники мав склад Сосницького повіту.

Для уявлення про обіг повітових складів всієї Російської імперії, скористаємося даними Б. Веселовського. Передусім зазначимо, що у 1903 р. в цілому по імперії налічувалось 311 таких складів. З них обіг понад 20000 крб. мали 84:

- від 20000 до 30000 крб. – 22;
- від 30000 до 50000 крб. – 36;
- від 50000 до 75000 крб. – 15;
- від 75000 до 100000 крб. – 4;
- від 100000 крб. і більше – 7.

У Лівобережній Україні максимальні обороти мали наступні повітові земські склади [3]:

- Костянтиноградський – 136000 крб.;
- Хорольський – 77800 крб.;
- Миргородський – 54500 крб.;
- Зіньківський – 50600 крб.

Усі названі склади знаходились у Полтавській губ. І це не випадково, адже місцеве губернське земство надавало їм кредити. Чернігівське губернське земство значно менше уваги приділяло їх організації та підтримці. У Харківській губ. система сільськогосподарських складів на початку ХХ ст. тільки починала формуватись. Але в 1912 р. їх обіг досяг суми 1109100 крб. і був найбільшим в Російській імперії. Сума продажу через сільськогосподарські склади у Полтавській губ. дорівнювала 628800 крб. [9].

Від кількісного аналізу земських сільськогосподарських складів перейдемо до розгляду характеру операцій, які вони практикували. Передусім, це комісійні, продаж за готівку, відпуск у кредит.

У ході дослідження виявлено, що комісійні операції існували трьох видів:

– перший полягає в тому, що склад на замовлення приватної особи виписує ті чи інші предмети. Такими послугами користувалися переважно заможні землевласники. До запрошення агрономів земські склади в переважній більшості мали саме таку практику. Причому земська управа зазвичай вступала в переговори з фірмами, домагалась пільгових умов, повідомляла про це своїх клієнтів, пропонуючи придбати цей товар;

– комісійні операції другого типу зводились до того, що склади продавали предмети, здані на комісію фірмами;

– третій вид операцій полягав у тому, що склад брав на себе посередництво з продажу місцевих виробів, головним чином насіння та знарядь кустарного виробництва. Проте, в загальному підсумку комісійні операції займали скромне місце в діяльності сільськогосподарських складів. Порівняно більш розвинутим був продаж за готівку, але великого значення набув продаж в кредит. Він був притаманним саме земським сільськогосподарським складам. При цьому строки погашення кредиту коливалися від 6 місяців до 3 років. До того ж одні склади брали комісійні при купівлі готівкою у розмірі 25 % від загальної суми вартості товару, а інші 33 %.

Основні принципи діяльності сільськогосподарських складів були сформульовані в резолюції з'їзду діячів агрономічної допомоги, який відбувся в Москві у 1901 р. «Земства, влаштовуючи сільськогосподарські склади, – зазначається у матеріалах з'їзду, – повинні мати на увазі не тільки продаж вдосконалених машин, знарядь та насіння, але й більш широкі завдання: ознайомлення населення з сучасними машинами, знаряддями, здешевлення їх. Склад... повинен продавати товари з надбавкою проти заготівельної вартості. Надбавка ця має покривати всі витрати по складу, ремонту знаряддя і, можливо, збитки... і, крім того, давати невеликий чистий прибуток. Коли ж склад продає товар з метою демонстрації нових знарядь серед населення, то допускається і за ціною виробника і навіть нижче її. Чистий прибуток складу повинен іти на розширення операцій складу, але може бути використаний і на загально агрономічні заходи земства» [3].

Аналізуючи діяльність земських сільськогосподарських складів, слід зазначити, що вони безумовно сприяли поширенню більш досконалих сільськогосподарських знарядь. Яскравим підтвердженням цього твердження є табл. 4, в якій співставлена кількість плугів, продана сільськогосподарськими складами населенню протягом 1900–1903 рр. з розрахунку на 1000 дес. посівної площі з кількістю плугів, що була в населення згідно перепису 1900 р. на ту ж кількість десятин в окремих повітах Полтавської губернії.

Табл. 4 указує на те, що за чотири роки кількість плугів у Зінківському, Миргородському, Полтавському повітах зросла більше, ніж на 50 % порівняно з 1900 р. У цьому була безпосередня заслуга земських сільськогосподарських складів, які давали можливість селянам купувати плуги і коси за порівняно невисокими цінами.

Таблиця 4 – Кількість плугів, проданих сільськогосподарськими складами Полтавської губернії за період 1900–1903 рр. [10]

Склади	Приходилося плугів на 1000 десятин посіву в 1900 році	Продано зі складу плугів в розрахунку на 1000 десятин (1900-1903 рр.)
Зіньківський	34,5	31
Миргородський	48,6	36
Костянтиноградський	61	28
Полтавський	63,6	31
Кобеляцький	65,8	12
Переяславський	68,8	12
Хорольський	70,3	23
Золотоніський	78,8	12

Дані подвірного перепису 1900–1910 рр. дозволяють пересвідчитись у корисності складу щодо розвитку сільського господарства в Кобеляцькому повіті Полтавської губ. У 1900 р. у повіті було 62 рядові сіялки, а в 1910 їхня кількість зросла до 591, кількість залізних плугів збільшилась з 11388 до 16203, жниварок з 102 до 608, молотарок із 900 до 1576. Значна кількість цих знарядь була придбана населенням на земському складі і в багатьох випадках на пільгових умовах [11].

Таким чином, земські сільськогосподарські склади безумовно сприяли поширенню більш досконалих знарядь праці. Проте, потрібно визнати, що в переважній більшості селянських господарств, особливо дрібних, науково-технічний прогрес практично був невідчутний.

З метою більш широкого ознайомлення населення з кращими сільськогосподарськими знаряддями і машинами, а також з бажанням надати можливість користуватися ними незаможним верствам сільського населення чимало земств практикувало відпуск їх в прокатне користування. Частина земств подібні операції проводила на особливих прокатних станціях, частина видавала на прокат знаряддя і машини із земських сільськогосподарських складів. У цілому прокатні операції здійснювали у 1912 р. більше 250 земств усіх 34 губерній Російської імперії. Найбільших успіхів у цій справі досягли в Полтавській губ., де в 1912 р. функціонувало 454 прокатні станції з 2999 знаряддями і машинами [9], далі слід згадати Херсонську (303 станції), Харківську, Катеринославську губернії. [9].

Отже, протягом 1911 р. – першої половини 1912 р. швидкими темпами зростала купівля сіялок, жниварок, молотарок. На кінець 1914 р. у Кременчуцькому повіті знаходилося 20 прокатних пунктів, обладнаних за рахунок сільськогосподарських товариств, земства та Департаменту землеробства і 28 – за рахунок відомства Землеустрою [12].

«Вплив прокатних станцій полягав в тому, що селяни стали привчатись до очищення посівного і продажного зерна і купувати більш досконалі машини і знаряддя, попит на які з кожним роком помітно зростав» [12] – відзначалось у

звіті Кременчуцької повітової земської управи за 1914 рік.

Для більш широкого ознайомлення населення із сучасними сільськогосподарськими знаряддями і машинами багатьма земствами проводилась демонстрація їх в роботі. На Кролевецькій сільськогосподарській виставці було організовано показові роботи молотарок, трієрів, соломорізок [13, 14]. Всі ці заходи мали на меті наочно ознайомити населення з функціонуванням сільськогосподарської техніки.

ВИСНОВКИ. Таким чином, земські сільськогосподарські склади служили провідниками удосконалених знарядь і машин у відстале вітчизняне сільське господарство. В багатьох селах Лівобережної України модернізовані знаряддя, наприклад плуги, з'явилися завдяки земським агрономам і через земські сільськогосподарські склади. Головною їх заслугою слід вважати те, що вони намагались знизити ціни на сільськогосподарські машини і знаряддя. Товари повітовими земствами закуповувались або безпосередньо у виробника, або через губернські сільськогосподарські склади. Особливо великі посередницькі операції здійснювало Орловське губернське земство, послугами якого користувались деякі повіти Чернігівської губ., а з 1910 р. подібні заходи стало практикувати Харківське губернське земство (Харківське бюро) для південного регіону. До нього примкнули Таврійське, Херсонське, Полтавське, Катеринославське, а також Київське, Волинське і Подільське земства. Всі ці заходи сприяли здешевленню сільськогосподарських знарядь і машин, робили їх більш доступними для сільськогосподарського виробника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юшкевич О. О. Концептуальні основи структуризації середовища розвитку сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 78–83.
2. Бражевська Г.М. Техніко-технологічне забезпечення виробництва продукції рослинництва // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 49–52.
3. Веселовский Б. История земства: [в 4 т.]. – СПб, 1909–1911.– 1909. – Т.2. – 703 с.
4. Двадцать пять лет деятельности земства в Полтавской губернии с 1866 по 1892 год. Краткий очерк / Сост. С.Н. Велецкий. – Полтава: Издание Полтавского сельскохозяйственного общества, 1894. – 246 с.
5. Краткие исторические очерки сельскохозяйственной и экономической деятельности Остерского, Козелецкого, Нежинского, Борзенского, Новгород-Северского, Стародубского и Сосницкого уездных земств за время со дня возникновения такой деятельности и 1 января 1905 года / Сост. Гаршин А.Г. // Земский сборник Черниговской губернии. – 1907. – № 4. – С. 75–121.
6. Падалка Л. Главные экономические мероприятия Полтавского земства в 1898-1899 гг. в связи с экономической деятельностью за всё время существования // Статистический ежегодник Полтавского губернского земства. Год 5-й. – Полтава, 1901. – С. 11–78.
7. Систематический свод постановлений и распоряжений Полтавского губернского земства за вторые четыре трёхлетия (с 1883 по 1894 г. включительно). – Полтава: Типо-литография Л. Фришберга, 1901. – 1239 с.

8. Опыт очерка сельскохозяйственной деятельности уездных земств Черниговской губернии за девятилетие 1895–1903 // Земский сборник Черниговской губернии. – 1906. – № 7–8. – 123 с.
9. Морачевский В.В. Краткие сведения о сельскохозяйственной деятельности земств в 1912 году. – Пг., 1915. – 44 с.+28 с.
10. Справочник-календарь земского деятеля на 1909 год. – СПб., 1908. – 260 с.
11. Доклад ревизионной комиссии по агрономическим мероприятиям Кобелякскому уездному земскому собранию созыва 1914 года // Полтавские агрономические известия. – 1915. – № 3. – С. 18–28.
12. Экономические мероприятия земств // Земское дело. – 1912. – № 22. – С. 1478–1480.
13. Отчет управы за 1914 год. Кременчугское земство Полтавской губернии. – Кременчуг: Типография И.А. Дохмана, 1915. – 547 с.
14. Экономические мероприятия уездных земств Черниговской губернии в 1907 году // Земский сборник Черниговской губернии. – 1909. – № 3. – С. 120–168.

FINANCIAL-EKONOMIC PROVIDING OF ZEMSTVO AGENCIES OF AGRICULTURAL STORAGE ACTIVITY IN LEFT-BANK UKRAINE

L. Krot

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine. E-mail: vikolo07@mail.ru.

The activities of Left-bank Ukraine zemstvo agencies as for the direction creation and providing of functioning of agricultural storages has been analyzed. Particular attention is paid to the financing of local authorities of these institutions. Their positive impact on farms and to purchase tools and equipment at affordable prices was proved. It is emphasized that through the zemstvo activities at the beginning of twentieth century, agricultural storages existed in each povit. Was noted that in the future they became a basis for creation of rent stations that promoted improvement of farms technical provision.

Key words: zemstvo, financing, crediting, zemstvo's agricultural storages, farmers.

REFERENCES

1. Ushkevich O. Conceptualny osnovy strukturyzatsii seredovyscha rozvytku silskogospodarskyh pidpryemstv [Conceptual basics structuring the environment in the development of agricultural enterprises] // *Economy AIC*. – 2012. – № 1. – PP. 78–83. [in Ukrainian]
2. Brazhevska G. Tekhniko-tekhnologichne zabezpechennya vyrobnytstva produktsii roslynnytstva [Technical and technological support of crop's production] // *Economy AIC*. – 2009. – № 12. – PP. 49–52. [in Ukrainian]
3. Veselovskyi B. *Istoriya zemstva* [The history of zemstvo]: [in 4 vol.] – SPb, 1909–1911. – V.2. – 703 p. [in Russian]
4. *Dvadtsat pyat let deyatel'nosti zemstva v Poltavskoi gubernii s 1866 po 1892 god. Kratkii ocherk* [Twenty five years of zemstvo activity in Poltava province from

1866 till 1892. Brief profile] / [Edited by S.N. Veseletskyi]. (Publishing house of Poltava agricultural society). – Poltava, 1894. – 246 p. [in Russian]

5. *Kratkie istoricheskie ocherki selskohozyaysvennoy i ekonomicheskoy deyatel'nosti Osterskogo, Kozeletskogo, Nezhinskogo, Borzenskogo, Novgorod-Severskogo, Starodubskogo i Sosnitskogo uездnykh zemstv za vremya so dnya vozniknoveniya takoy deyatel'nosti i 1 yanvarya 1905* [Short historical essays on agricultural and economic activities of Osterskiy, Kozeletskiy, Nezhynskiy, Borzenskiy, Novgorod-Severskiy, Starodubskiy and Sosnytskiy county councils from the time of beginning such activity and from 1 January, 1905]: / [Edited by A.G. Garshyn] // *Zemskiy digest of Chernigov province*. – 1907. – № 4. – PP. 75–121. [in Russian]

6. Padalka L. *Glavnye ekonomicheskie meropriyatiya Poltavskogo zemstva v 1898-1899 gg. v svyazi s ekonomicheskoy deyatel'nost'yu za vsye vremya suschestvovaniya* [The main economic measures of Poltava zemstvo in 1898–1899 years in the connection to its economic activity for all periods of its existence] // *Statistical yearbook of Poltava province zemstvo*. 5th year. – Poltava, 1901. – PP. 11–78. [in Russian]

7. *Sistematischeskii svod postanovlenii i rasporyazhenii Poltavskogo gubernskogo zemstva za vtorye chetyre tryekhletiya (1883 – 1894)* [Systematic code of resolutions and instructions of Poltava province zemstvo for the period of the second four three years (from 1883 – 1894 inclusive)]. – Poltava: L. Frishberg Publishing and lithographic printing house, 1901. – 1239 p. [in Russian]

8. *Opyt ocherka selskohozyaysvennoy deyatel'nosti uездnykh zemstv Chernigovskoy gubernii za devyatiletie 1895-1903* [Experience of essay about agricultural activities county district council of Chernigov province from 1895 till 1903] // *Zemskiy digest of Chernigov province*. – 1906. – No. 7–8. – 123 p.] [in Russian]

9. Morachevskiy V. *Kratkie svedeniya o selskokhozyaystvennoy deyatel'nosti zemstv v 1912 godu* [Brief information on agricultural activities county councils in 1912] – Pg, 1915. V.2. – 44 p.+28 p. [in Russian]

10. *Spravochnik-kalendar zemskogo deyatelya na 1909 god* [Directory-calendar of zemstvo doer in 1909]. – SPb, 1908 – 260 p. [in Russian]

11. *Doklad revizionnoy komissii po agronomicheskim meropriyatiyam Kobelyakskomu uездnomu zemskomu sobraniyu sozyva 1914 goda* [Audit Commission's report about agronomic measures for Kobelyakskiy county council's meeting of convocation 1914 year] // *Poltava agronomic news*. – 1915. – № 3. – PP. 18–28. [in Russian]

12. *Economicheskie meropriyatija zemstv* // *Zemskoje delo*. – 1912. – № 22. – С. 1478–1480.

13. *Otchet upravy za 1914 god. Kremenchugskoe zemstvo Poltavskoy gubernii* [Board's report for 1914. Kremenchug zemstvo of Poltava province]. – Kremenchug: I.A. Dohman Publishing house, 1915. – 547 p. [in Russian]

14. *Economicheskie meropriyatia uездnykh zemstv Chernigovskoy gubernii v 1907 godu*. [Economic measures of the povit zemstvo in Chernigov's province in 1907] // *Zemskiy digest of Chernigov province*. – 1909. – No. 3. – PP. 120–168. [in Russian]

Стаття надійшла 08.07.2013.